

Qüestions

CIDOB

L'EUROPA ALEMANYA

03

GENER
2012

Oleguer Sarsanedas entrevista **Jordi Vaquer**, director de CIDOB

Quan cau el teló final de 2011 a l'escenari europeu, no hi ha aplaudiments del públic. Cap dels actors no n'espera: després de tres anys de 'crisi', diversos estats de la Unió voregen la recessió, la locomotora alemanya afluixa la marxa, a França li costa de mantenir-se, les economies dites perifèriques segueixen un estricte règim d'austeritat fiscal per prescripció comunitària i als països on hi ha eleccions van caient els governs mentre no cessen els atacs diaris dels 'mercats'. Tot plegat, observat i comentat –no sense ironia– pels nostres amics (i competidors) anglosaxons des dels seus prestigiosos mitjans de comunicació.

Jordi Vaquer opina tanmateix que els missatges de cap d'any de Merkel, Sarkozy i altres líders europeus, que els observadors han vist majoritàriament carregats de foscos presagis, no tenen una lectura exclusivament negativa.

Merkel ha dit que 2012 serà sens dubte més dur que 2011, Sarkozy ha parlat d'un any de tempesta, amb tota mena de riscos i perills, Napolitano ha afirmat que l'emergència continua al nivell més alt, i Papademos ha expressat el desig que els sacrificis no siguin en va: no és això gairebé una alarma?

Comencem 2012 amb una doble sensació: d'una banda de gravetat, alarma si es vol, i de l'altra, de començar a fer camí. Gravetat, perquè s'ha fet patent que és possible allò que semblava impensable fa només un any: que algun país surti de la moneda única, o que el propi euro deixi d'existir com el coneixem ara. Però els discursos demostren també que els governants en són conscients i han posat fil a l'agulla, donant al tema màxima prioritat: per això els discursos no són només males notícies. Es comença a fer camí i malgrat que les mesures que s'han pres no són la solució, sí que són passes que hi poden portar. Es comencen a albirar apropaments de posicions que havien semblat irreconciliables. Amb els seus parlaments de cap d'any, els líders han volgut preparar els ciutadans dels seus països per prendre decisions que seran impopulars però imprescindibles per complir els compromisos als que necessàriament caldrà arribar per poder avançar, en un cert 'intercanvi de cromos' entre països europeus. Són discursos que adoben el terreny per a mesures que els governs hauran de compensar –d'aquí que Merkel, per exemple, hagi parlat de contrapartides (en termes de millor protecció social per als més febles) per als ciutadans alemanys.

Quins són els 'cromos' que haurà de canviar Alemanya?

Doncs, per exemple, potser haurà de renunciar a la idea que el deute no s'ha de col·lateralitzar –és a dir, que Alemanya potser haurà d'avaluar, ni que sigui en part, els deutes d'altres països. O potser el seu govern hagi de rectificar el seu discurs 'moralista' respecte dels països amb problemes d'endeutament, un discurs que afirma que aquests estats continuaran endeutant-se (perquè són incorregibles) si Alemanya defensa els seus deutes de l'atac especulatiu dels mercats. Aquest tipus de discurs hauria de ser fàcil de desmuntar, entre d'altres raons perquè Alemanya mateixa té un passat recent de sobreendeutament i té molt a perdre en l'actual crisi; però ha calat molt profundament en l'opinió pública d'Alemanya i altres estats europeus com Finlàndia o els Països Baixos.

I quin és el discurs que es comença a bastir?

El de la cimera de desembre: Alemanya i els seus aliats s'atorguen, a través de mecanismes comuns, que inclouen fins i tot el Tribunal Europeu de Justícia, el dret de supervisió de la base fiscal de tots els països de l'euro per tal de garantir l'equilibri pressupostari, com a condició per permetre la participació del Banc Central Europeu en la lluita contra l'especulació financera amb el deute dels països de la zona euro. El nou discurs consisteix a explicar al públic dels estats que 'es porten bé' que, per a evitar el risc 'moral', el que cal no és deixar que els mercats castigui les economies perifèriques sense límit, cosa que posaria en perill tot el sistema, sinó instaurar mecanismes per evitar a priori que els governs de la zona euro s'endeutin més del compte.

No és un discurs una mica xenòfob, aquest?

No exactament. És un discurs que respon a una estratègia política amb tres objectius. El primer, evitar una divisió esquerra-dreta i un debat ideològic sobre els mèrits del model econòmic predominant a Alemanya i als altres països del grup nòrdic de l'euro –per això s'utilitza la idea que el comportament econòmic té un component cultural i s'atribueixen certes pràctiques econòmiques al tarannà d'un país. El segon, desviar la crisi de confiança en els polítics cap a l'àmbit europeu, cosa que a la llarga ha erosionat la solidaritat entre europeus. El tercer, desactivar el descontentament de les classes treballadores i mitjanes alemanyes –que ja van fer l'ajustament, que han perdut poder adquisitiu durant deu anys i que han reaccionat amb ràbia davant del rescat dels bancs– i orientar-lo cap a un 'enemic exterior'. És simplista dir que són els ciutadans els qui s'han tornat xenòfobs. A Finlàndia, Àustria i als Països Baixos passa si fa no fa el mateix que a Alemanya.

Salvar el projecte europeu. Però, quin?

El mètode Monet ja no funciona: la lògica gairebé mecànica amb la que s'ha procedit de manera més o menys suau durant dècades, donant per descomptat el suport de la ciutadania, ha deixat de funcionar en un moment com aquest, en què cal afrontar temes fonamentals com el de l'euro. Els ciutadans i els governs es troben amb la sorpresa que han cedit sobirania molt més enllà del que pensaven i, en un moment de necessitat, s'adonen que ja no es pot devaluar la lira per relançar les exportacions d'Itàlia.

No sabem quin serà el nou model, però ja hem constatat canvis: el primer, que en aquests moments ja no es dona per descomptada la igualtat entre els estats membres de la Unió; el segon, que els governs dels estats membres tornen a reclamar competències atribuïdes a les institucions europees, amb la idea que això és més democràtic i que garanteix la sobirania; i el tercer, que Europa es converteix en una Unió a la defensiva. D'una Europa 'francesa' (la de Delors), convençuda de la seva importància com a mercat i del seu pes en el món, vam passar a una Europa 'britànica', que veia la globalització com una oportunitat per modelar el món en temes de política

exterior, de comerç internacional, de qüestions climàtiques o de serveis financers, i ara passem a una Europa 'alemanya', que busca situar-se en el món com Alemanya o Japó: uns països que no molesten, que no es fiquen amb els altres (vegi's la posició alemanya respecte de Líbia), que venen molt i compren poc, sense tenir en compte les conseqüències agregades i globals dels desequilibris que això genera. Aquesta Europa, és clar, tindrà Alemanya com a centre.

I té sentit?

Pot tenir-lo. Es tracta d'una Europa fiscalment dogmàtica, i això pot ser molt perillós, però també entesa com una economia social de mercat. No és cap panacea, però tampoc no ho és el model neoliberal anglosaxó. Mentre el model europeu no sigui sincrètic –és a dir, capaç d'integrar idees diferents o fins i tot oposades–, hi haurà una distribució desigual de costos i beneficis. I si l'ajust que s'ha de fer ara l'ha de suportar només el Sud o l'Est, hi haurà tensions polítiques i socials.

Quins són, doncs, els camins que s'obren?

La cimera de desembre en marca alguns. Primer, la 'despenjada' del Regne Unit té com a conseqüència una devaluació del dret de veto dins de la Unió, la qual cosa desbloqueja la possibilitat d'avançar encara que algun membre no estigui d'acord –de països imprescindibles, només n'hi ha dos. Segon, s'obre un escenari en el que es poden tocar temes que fins ara eren tabú –com, per exemple, un impost de societats comú o una taxa de transaccions financeres. Tercer, cal veure si les institucions comunes són capaces de tornar a tenir un paper rellevant –la Comissió fa propostes però, contràriament a fa deu anys, ja no és el motor– o si continuarà com ara, anant a remolc del binomi Alemanya-França.

I d'on vindran les energies per a una nova Europa?

En primer lloc, de Berlín i París. En segon lloc, dels governs que aprenguin a moure's i a aprofitar noves oportunitats (el cas de Polònia, per exemple, que en ocasió del seu torn de presidència de la Unió ha sabut entrar en un joc que va més enllà de les relacions intergovernamentals i que inclou d'altres actors: think tanks, personalitats, opinió pública). En tercer lloc, del Parlament Europeu, que reclama més paper sobre la base del Tractat de Lisboa –un paper que, d'altra banda, ja interessa a alguns estats membres, com Alemanya, perquè permet de 'compensar' políticament discursos simplificadors i corregir biaixos. En quart lloc, de l'opinió pública, que cada cop pesa més: no tot el que es proposi acabarà tirant endavant (això ja ho sabem des dels referèndums de la Constitució europea) i els cicles electorals forçaran la inclusió de temes a l'agenda política: desigualtat (les societats francesa i alemanya són molt més sensibles a la desigualtat que la britànica), distribució de costos (els bancs hauran d'assumir-ne). En cinquè lloc, de la capacitat de mantenir la qualitat democràtica, actualment en procés de deteriorament –el cas d'Hongria, per exemple. Si els governs prenen, des de dalt, mesures contràries a la democràcia, no ens ha d'estranyar que després se'ls buidi la democràcia des de baix: ha passat a Finlàndia i als Països Baixos, amb la pujada del populisme, i pot passar a algun dels països del Sud. Hi haurà sotracos –alguns, electorals; d'altres, esclats socials més o menys violents, i no sempre constructius, com els disturbis de Londres de l'estiu passat.